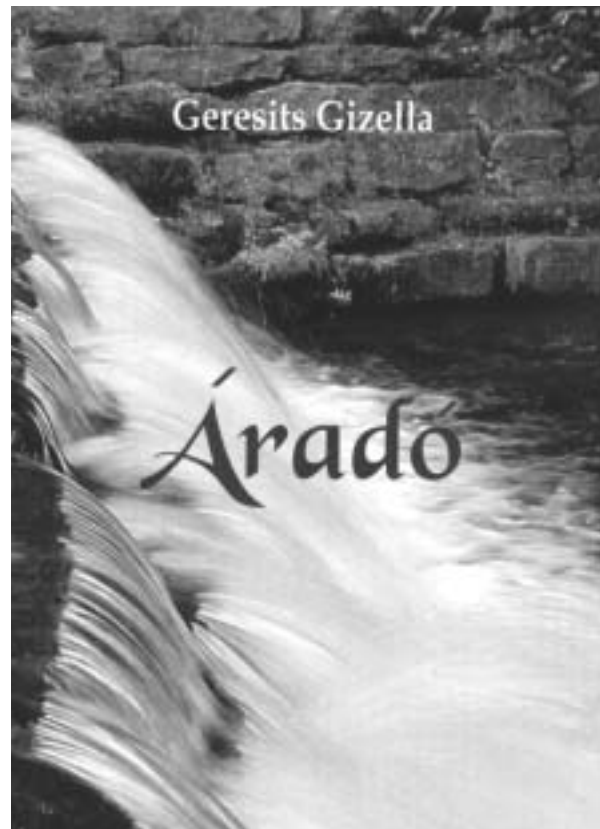

Péntek Imre

Lépések a Jelalkotó lábnyomaiban...

Geresits Gizella: Áradó

A zalai irodalmi élet egyik meglepetése volt az idén a lenti gimnázium nyugalmazott tanára, dr. Geresits Gizella verskötetének megjelenése. Az Áradó című kötet szerkesztője és előszavának írója Szabó Ferenc S.J., akiről kevesen tudják, hogy maga is zalai származású, Kálócfán született, a hajdani Deák Ferenc (ma Zrínyi Miklós) Gimnáziumban érettségizett Zalaegerszegen. Szabó Ferenc költő, esszéista, műfordító, számos kötet szerzője – évtizedekig emigrációban a Vatikáni Rádió szerkesztője – a rendszerváltás után hazatért, ma a Távolatok című jezsuita folyóirat főszerkesztője. S az sem érdektelen, hogy visszatalált szülőföldjére, gyakori vendége a Zrínyi Gimnázium rendhagyó irodalmi óráinak, s az sem véletlen, hogy vállalkozott Geresits Gizella irodalmi életbe való bevezetésére, kötetének ajánlására. Mert túl a szülőföldjé kötelein igen mély szellemi-spirituális kapcsolat fűzi össze a két alkotót. Mindketten a katolicizmus költőinek vallják magukat, az istenélmény mai újszerű megfogalmazására töreksenek. Szabó Ferenc így ír a Szomjúság forrás című kötetében a hitről: „A hívő Istenben keresi az életet erőt, a hitben akarja megtalálni az életet lendületet, hogy legyőzze a halált. Isten teremtő energia lesz – ...az igazi hit Isten és ember szeretetkapcsolata, kitarulunk az ingyenes szabad Ajándéknak... a keresztény hit nem csupán ismeret, igazságok elfogadása, hanem egész lényünk kitarulása a felső ajándék felé... Nos, ez a „kitarulás” a (ki)áradó isteni szeretet felé – olyan összekötő kapocs, lelki azonosság, amely érhetővé teszi a költő-szerkesztő előszavában megfogalmazott, elismerő szavakat. „Áradó őszi fényben ragyognak ezek a költemények. Geresits Gizella gazdag nyári termését gyűjti be az őszelőben. A zsoltaórtól Weöres Sándorig, Ágostontól Heideggerig, a lírai és gondolati szépség széles skálája gyönyörködtet bennünket. Minden csupa mozgás és ritmus-dinamizmus... a lentiektől a felfelé szárnyalás, a belső végtelen felé mozgás jellemzi a

verseket. A jelenlét a Láthatatlanhoz könyörög, Őt dicséri, Vele folytat párbeszédet sokszor bibliai hanglejtéssel.” Az hiszem, az előzményekben foglaltakat igazolja a lelkes bevezető. De a szerző előszavában is találunk olyan motívumokat, amelyek jellemzően felmutatják a „közös lelki alapot”: „A nyelv a lét háza” – e könnyen kimondható súlyos szavak heideggeri igazságában próbálok élni: hiszek abban, hogy az élet és költészet végső értelme a metafizika mélységein áthatoló jóság és szépség, mert a „lét háza” a még Nagyobba foglalhatik... Weöres teljes világú költészete elvezetett... Hamvas Bélához, aki által végre egymásra talált bennem Plótinosz és Kant, Szent Ágoston és Tillich, Kierkegaard és Heidegger, mert mindegyikük legfényesebb „szellemujja” elmémbe és szívembe a Názáreti felé mutatott...”

Ennyi előzetes után nézzük a verseket/szöveget. Egy hosszú időszakot felölelő válogatással van dolgunk, a dátumok szerint 1961 és 2002 között születtek a költemények, melyeket három ciklusra tagolt a szerkesztő (Áradó, Mindenség Méhében, Jelalkotó és Jelek) egy Epilógussal.

Geresits Gizella rejtőzködő alkat. A megmutatkozás vágya és az elfojtó erők küzdenek benne. Az 1965-ös keltezésű, *Él bennem* című versében találjuk a következő sorokat:

*„Él bennem az ember minden vágya,
jaj, megszólalni ezért nem merek..”*

Ez is mutatja a belső küzdelmet, melyet a költői kifejezésig való eljutatásért folytatott – hosszú éveken át – az alkotó, míg a mai lírai beszédmódjáig eljutott. Milyen ez a beszédmód? Inkább hagyományosnak mondható. Ha előképeket keresünk, akkor inkább a (késő) nyugatos formaeszmény nyomán alakult Geresits Gizella költészete, Babits, Tűz Tamás, Jékely, Vas István, s a már említett Weöres Sándor nevét említhetnénk. Az avantgarde és a modernizmus kísérletei láthatóan nem hagytak nyomot ezen a versvilágon, a hosszan „áradó”, gondolatritmusokkal tagolt sorok végén néha ráütő rím, többnyire laza asszonánc található, de találkozzunk hexameteres megoldásokkal is. A hasonló gondolatvilágú Pilinszky tömörít, míg Geresits jobbra kifejt, s rosszabb változataiban (meg)magyaráz.

Az Áradó ciklus az isteni gondviselés, az Isten természetben való jelenléte és megnyilatkozása körül forog. A ciklus címadó verse a gondoskodó, féltő, „sugárzó” Tenyér motívumával érzékelteti a teremtő megnyilvánulásait, amellyel az emberi lét-hez közelít. A befejezés sajátos extatikus állapotot mutat be:

*„Uram! Ránk borul ez az őszi Nap!
Lángoló Tenyered lassan szívünkig ér...”*

A költő megvalló és bizonyágtevő magatartásának crescendója kissé (itt is) patetikusra sikerült; akkor hiteles és jó, ha visszafogottabb, áttételesebb. (Ha érvényesül a T. Eliot-i „objektív korrelatív”.) S kétségtelen a Mézarany képes erre a mutatványra!

„Mintha önmagából adná mézarany fényét a fa!” – igen erős felütéssel indul a vers, s a folytatás is meggyőző: „Mintha lenne lepke, levél égre nyílt légi öble... /Lombjaidban – láthatatlan hullám – kötegebe kötve/nyugszik láthatatlan csomósodás, gyöngéden, számtalan, /itt lenn szomjas szemünknek féltő ámulat: arany-áradás.” A konklúzió ismét a végső okhoz jut el: „Szépséged nyári éhe fakaszson szelíd ragyogást/ Őt kereső szemünkbe, kit fény a Fénynek visszaad.” A tanító, a példabeszéddel élő vers a Homokra épült?. Szövegében jó és

kevésbé jó megoldások váltogatják egymást. A „Homokra épült vár / a lelked?” – nyitány nem igazán kap meg. A lélek lerombolódásának folyamata (szétmállott téglá, veres homok pereg) nyomán jut el a „homoktelt tövisig”, melytől egy mérész ugrás a töviskorona, s az a figyelmeztetés: „ne rontsd le tenmagad/szélhordta házadat... Sziklára épüljön/ az új Alap” Az Újszövetségből vett Lukács idézet illusztrációja lett a vers, nem vált szuverén látomássá. Ismét jobb, mert áttételesebb a Valaki jár itt I. „Valaki jár itt! Röpit avart, /fölkavar iszamos vizet... Valaki elment, és mégis itt maradt...” Szép a záró sor: „Valaki... jár itt... valaki jár a vízen!” A csoda az évszakváltozásban, az élő természet sokféle alakjában („minden kicsiny sejt moccanása”) mutatkozik meg, a panteisztikus jelenségekből át-tűnő, természetfeletti jelenés lesz. Az Isten emberi „Tükör-Arcát” is ki kell menteni a „Fényre”.

A magasba törő lelki elkötelezettségnek vannak evilági, etikai dimenziói is. Az Ima a Mértékért éppen erről beszél. „Felajánlom, Uram, a Megkívánást,/ az Angyali Mértéken felül valót”... – olvassuk a versben. Nem lehetünk kiszolgáltatottjai a „göggös testnek”, a lemondás „kíméletes, lágy” fegyveremébe kell beletörnünk. A feladat: túl az „Esett mozdulatok/ töredék-eszmék,/ törmelék szavak” esetlegességén túl – a felkészülés, a spirituális várakozás. Arra a pillanatra, amikor „Sarutlan láb /feléd kilép. /Kitárul, /tágul/ a hajnali ég.” A Feladat tudatosulása: „előtted három sziklaszirt.../Az utolsó kavicsig, /már tudod...el kell hordanod.” Az alázat próbatételei, a beavatás nélkül nem juthatunk el „az együgyű gyermekig”, az „Angyal szárnyai”-ig. Részt kell vennünk egymás mindennapi „újrateremtésében”, ahogy az Izzó című vers intonálja: „Kicsiny világok, /újra teremtjük egymást...” S nem aszketizmusról van szó. Ki Öröm vagy című vers arról az örömforrásról beszél, amelyet a hit mámorra fakaszt a „belső végtelenben”.

Ellentmondásos érzület rajzolódik ki a továbbiakban: a „Lennvalók” (lentic) kereső, tétova magatartása miatt a kérés: „Ébressz, Uram, szomjat/ szívemben,/ hogy a lennvalókat elfeledjem..., másfelől a lennvalók iránt mutatkozó szolidaritás, ahogy a Vásárban című versben megfigyelhető. A nyolcvan évét hozó, bicegő öregasszony az árusok szétzilálódó forgatagában válik csodás jelenséggé: „Csak az a csámpás láb.../csak az a suta bicegés.../ csak az a vaksi szem.../ ragyog...”

A fent említett „intése”, elítélése a lennvalóknak abból is fakad, hogy nem látják az „itt torlódó” Jeleket... „Beleszédülünk az érzékekbe” – szól panaszosan a Szökő, pogány hexameterekben a szerző. A Semmi és a Ragacsos című versek a földi leépülés, a „vanitátum vanitás”-érzését fogalmazzák meg rendkívül érzékeny metonímia-sorozattal. Az ellengő „Semmi” és a nyargalászó „Téboly” pozitív ellentéte a Szent Ferenci példa. A haldokló szerzetes utolsó intelemként ezt hagyja örökül: „Vigyázz/ a gyermekekre!”. S a földi lét, az „élő Rács geometriáját” Mária madárszárnyként verdeső keze töri szét. Kissé oldottabb versek is találhatók a második ciklusban. Úti élmények (Shenandoa), az Alma álma – Weöres versimitáció, s „Pannónia lankáin zuhan a Hang a szívekbe,/ fülekbe...” , ám ez a Hang elvész, „elvész a Jel” a technikai civilizáció harsogásában.(Pannónia lankáin)

A „Teremtőd irgalmas Jelalkotó!” – olvassuk a Jelalkotó és jelek című költemény kezdő soraiban. „Jelek vesznek körül”, „Az Erők úgy állnak köréd,/ mint okos tanító...” , s a felelősség a miénk, ha nem ezt nem vesszük észre. Pedig nyitottság elnyeri jutalmát: „Ó, boldog Keresők! /Rokon-jel egymásra talál:/ Pásztor, kiáltó Szív, szűrt Bordaív, Madár...” Megidézi a gondviselő, a gyógyító Jézust, az „örömhír” szerzetes szolgálójának boldogságát. A Valaki jár itt II. már nem bizonytalanság, a bizonyosság versváltozata. („Elment, s mintha maradna még, oly erős jelenlét. Testetlen./ Figyel.” A végső konklúzió nem épp szívderítő, az Apokrif apokalipszis. Megpróbál szembenézni a huszadik század poklaival: Dachau karanténjai és a Gulág sikátorai egyaránt elriasztóak, elborzasztóak. De senki sem okul: „Itt ricsajos vásár felett por szállong, zsirpapír, /szapora patkányok gurulnak szerte...” S szerző levonja a következtetést: „új táncot nem jár többé, /csak variálja régit/ Babilónia.” S János jelenéseinek könyve felnyílik, feltörve az „ötödik pecsét”, nincs más, csak könyörgés: „Szent Békédet fogadná be a Pusztaság!” Az Úr monológja (Szól az Úr) – sajátos madáchi utalásokkal átszöve – a bűnbe esett em-

bert próbálja felemelni, vigasztalni. „Elméd hálója /védelmül szolgál földeden,/ míg tanuló Szabadságodat, hogy felismerd szavam/zsongó hangjai közt/ világ Rosszának...” Az azonosulás az egyetlen lehetőség: „Vagyok, aki Vagyok benned... hogy szerelmes szívemre/ ismer félnék szíved... Geresits Gizella lírája – a kötet szerkesztőjének akaratából is – egy sajátos út bejárása, a mélységtől a magasságig. A bűnös tévelygéstől a megváltásig. Mégse (csak) ez legyen a befejező motívum, nem ilyen emelkedett, ember-közeli a Haza-úton. Ez a táj, a vidék, a szűkebb haza vállalása, róla szóló bensőséges vallomás.

*„Cserta-patak Nap-gyújtotta völgye
vándorhívó utad keletre fut,
dombkaréjos Göcsej kicsi földje,
Őrlelked is súgja: „maradunk...”*

*Kerta, Kerka, Hold-ezüstös völgyek!
Vándorhívó út nyugatra fut,
Dombkaréjos Göcsej kicsi földje,
Őrlelked súg: ott belül vár az út.”*

Írásom elején úgy fogalmaztam: Geresits Gizella kötete a zalai irodalmi élet meglepetése. Tán nem voltam pontos, talán igazságos sem. A későbbi jelentkező költő érett, igényes (bár a mai ízlésnek túl extatikus) szövegekkel lépett a „nagy” nyilvánosság elé. Szokatlan hang, egy mélységesen vallásos lélek hangja. Szkeptikus korunkban nem biztos, hogy befogadásra talál. Az elutasítóknak felhívnom a figyelmét Pascal egy gondolatára: Az ateizmus a szellemi erő jele, de csak egy bizonyos mértékig... A hívők pedig úgyis megértik a szerző szándékát... S ez útravalónak elég. Hogy mi lesz e költői pálya folytatása az ígéretes bemutatkozás után? Nehéz megmondani, jósolni meg nem érdemes. Bízunk az olvasók és az idő ítéletében.

*(A Szent Gellért Kiadó
és a szerző közös kiadása, 2004)*